

Kuerin matkassa: Paikkaperustainen taideteos ympäristökonfliktissa

Timo Jokela
Lapin Yliopisto

Biografia

Timo Jokela is a Professor of Art Education in the University of Lapland in Finland. He is a lead of University of Arctic's thematic network on Arctic Sustainable Arts and Design (ASAD). His theoretical studies, artistic activities and art-based action research development projects focuses on relationship between northern cultures, art and nature. ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1436-7191>

Timo Jokela toimii kuvataidekasvatuksen professorina Lapin yliopistossa sekä johtaa kansainvälistä Arktisen yliopiston Arctic Sustainable Art and Design temaattista verkostoa. Hänen tutkimusalaansa kuuluvat taidekasvatuksen lisäksi soveltava taide sekä ympäristö- ja yhteisötaide joita hän tarkastelee kestävän kehityksen näkökulmasta.

Abstrakti

Tarkastelun kohteena on yhteisötaiteellinen ympäristötaideteos Kuerin matka sekä siihen liittyvä samanniminen videoteos. Teos toteutettiin kesällä 2018 yhteistyössä Art Äkäslompolo taidetapahtuman kanssa. Tapahtumassa luodut taideteokset olivat kukin tavoillaan osa sosiaalisesti ja ympäristöllisesti sitoutunutta nykytaidetta, joka paikallisten toiveiden mukaisesti tarkastelee kriittisesti kylän läheisyyteen Pallas-Yllästunturin kansallispuiston reunaan suun-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

niteltua Hannukaisen rautamalmikaivosta. Kuerin matka teos toteutettiin taideperustaisen toimintatutkimuksen menetelmin pyrkimyksenä luoda dialoginen tila ja tilanne, joka toimii pohjoisen ympäristökongfliktissa dekolonisaation ja kulttuurin elvyttämisen, revitalisaation, välineenä ja samalla lisäten yhteisön joustavuutta ja sopeutumista, resilienssiä, vääjäämättömässä muutoksessa. Tarkastelun keskiössä on arktisen taiteen käsite, jonka avulla pohditaan länsimaisen nykytaiteen toimintamuotojen ja pohjoisten ekokulttuureiden ja tietämisen tapojen kohtaamista.

Abstract

This article discusses a socially-engaged environmental art titled *Kuer's Journey* and a related video work. The art work was created in the summer of 2018 in collaboration with the Art Äkäslompolo art event. According to local wishes, the event critically considered the plan for the Hannukainen iron ore mine targeted next to the Äkäslompolo village near the Pallas-Yllästunturi National Park. *Kuer's Journey* was carried out using an art-based action research approach to create a dialogic space and situation that serves as a tool for decolonisation and cultural revitalisation, while increasing community resilience and adaptation, in inevitable environmental and cultural change in the Arctic. At the core of the article is the concept of Arctic art, which is used to reflect on the encounter between Western contemporary art practices and northern ecocultures and ways of knowing.

Asiasanat

Asiasanat: Yhteisötaide, ympäristötaide, ympäristökonflikti, pohjoinen ekokulttuuri, resilienssi, taideperustainen toimintatutkimus

Keywords

socially-engaged art, environmental art, environmental conflicts, resilience, art-based action research

Johdanto

Toimin sekä taiteilijana että tutkijana *Kuerin matka* teoksen toteutuksessa. Näen työskentelyni taideperustaisena metodina, jolla pyrin tuomaan moniäänisesti esille pohjoisen ekokulttuurin kerrostumia ja kytkeytymiä posthumanistisessa ja uusmaterialistisessa hengessä. Vaikka kokemushorisonttini aiheeseen on taustastani johtuen pohjoinen, tarkastelen teostani myös taiteen kontekstissa ja liitän sen länsimaisen taiteen jatkumoon.

Vuonna 2021 tuli kuluneeksi 100 vuotta saksalaisen monitaiteilija Josef Beuysin syntymästä (1921–1986). Hänen luomansa sosiaalisen veistoksen käsite on yksi aikamme taiteen avainkäsitteistä (Gyorody, 2014). Beuysin taiteen ekologinen vire ja hänen argumentointinsa installaation keinoin innosti aikanaan myös minua kehittämään yhteisöllistä ympäristötaidetta. Beuysin sosiaalinen ajattelun lisäksi teoksellani on yhteytensä myös hänen tunnettuihin eläinten kanssa toteutettuihin teoksiin. Hänen eläinten kanssa tapahtuvia performasseja on usein tulkittu alkupe räiskulttuureihin viittaavina shamanistisina akteina. Näillä teoksillaan Beuys häiritsi taiteilijan, teoksen ja yleisön rooleihin liittyviä konventioita. Minua eläinperformanssit saivat pohtimaan omaa suhdettani eläimiin pohjoisen kylän kasvattina; metsästäjänä ja kalastajana. Eläimet tulivat 1980-luvulta alkaen vähitellen osaksi taidettani ja sen tekemisen prosesseja. Viimeaikoina

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

posthumanismi on ajankohtaistanut eläinten kanssa tapahtuvan kanssatietämisen, -tutkimisen ja taiteen tekemisen (Demos, 2016; Huhmarniemi ym., 2021). Tuomalla uhanalaisen meritaime-
nen Kuerin matka teokseni keskiöön leikittelin Ulmerin (2017) lanseeraamalla posthumanisti-
sen kanssatietämisen ja -tutkimisen ajatuksella; ”kalan silmällä näkee laajemmin”. Lähtökoh-
tana oli tärkeän vesibiologisen ulottuvuuden ohella se, että kalan kautta kaivoksen uhasta pu-
huminen avaisi helpommin myös ihmisten suun ja ehkä mielenkin, näin erityisesti paikallisten
pohjoisten miesten kohdalla.

Beyusiakin suurempi merkitys taide- ja taidekasvatusajatteluuni on ollut Gablikin (1995)
modernin taiteen kritiikillä ja Lacyn (1995, 2008) avauksella nostaa yhteisötaide (new genre
public art) osaksi keskustelua julkisesta taiteesta sekä Lippardin (1995) paikkasidonnaisen tai-
teen (place-specific art) määrittelyillä. Äkäslompolon tunturikylässä toteuttamani *Kuerin matka*
-teos sijoittuu julkiseen tilaan kansallispuistoon johtavan reitin varteen. Vaikka teos on yhteisö-
ja paikkasidonnainen ja tarkastelen sitä arktisen taiteen kontekstissa (Huhmarniemi & Jokela,
2020a, b), on sen teema myös yleismaailmallinen. Liitän teoksen keskusteluun, jota useat tutki-
jat ovat jo avanneet osoittamalla, kuinka ympäristökriisien aiheuttamat pelot, levottomuus, me-
lankolia ja stressi ovat lisääntyneet 2000-luvulla ja samalla pohtien lähestymistapoja ahdistuk-
sen purkuun ja positiivisen toimintakyvyn säilyttämiseen (Pihkala, 2017; Searle & Gow, 2010).
Pohjimmiltaan kysyn teoksella ja sen analyysillä, millainen on taideperustainen toiminta, joka
huomio nopeasti muuttuvien pohjoisten ja arktisten yhteisöjen haasteet, kulttuurisen haurastu-
misen, epäoikeudenmukaisuuden kokemukset ja antaa paikallisille tilan puhua tulevaisuudes-
taan omilla asuinsijoillaan konfliktoituneissakin tilanteissa.

Taustateoria

Artikkelissa keskeisenä oleva arktisen taiteen käsite otettiin käyttöön johtamani Arktisen
yliopiston temaattisen verkoston Arctic Sustainable Arts and Design (ASAD) tutkimuksen pii-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

rissä (ks. Jokela & Coutts, 2018) ja selvennettiin Arctic Arts Summit 2019 kongressin keskusteluissa (Huhmarniemi & Jokela, 2020a, 2020b). Olen korostanut arktisen taiteen yhteyttä Lacyn lanseeraaman uuden genren julkisen taiteen -ajatteluun tutkiessani alueen nykyaikaisia interventioita; julkista taidetta ja esityksiä, jotka aktivismina kiinnittyvät ajankohtaisiin arktisiin kysymyksiin eri puolilla sirkumpolaarista aluetta (Jokela ym., 2021).

Arktisessa taiteessa on lähtökohtaisesti posthumanistisia pyrkimyksiä ihmisen ja luonnon välisen yhteyden ja ekologisen tietoisuuden vahvistamiseen. Globaalit ympäristökriisit ovat haastaneet jo tovin myös kasvatusteoriota ja opetusmenetelmiä niin kansainvälisesti (Jickling & Sterling, 2017) kuin meillä Suomessa (Huhmarniemi ym. 2021; Värri, 2018). Uusmaterialismi ja posthumanismi on todettu tärkeiksi nouseviksi suuntauksiksi yhteiskuntatieteissä (Gamble & Hanan, 2019). Myös kasvatustieteellisessä tutkimuksessa muun muassa Ulmer (2017) kehoittaa kehittämään kanssatietämisen ja -tutkimisen menetelmiä muiden kuin ihmisten (other than human) kanssa toimimalla. Uusmaterialismia voidaan pitää poikkitieteellisenä pyrkimyksenä muuttaa lähtökohta oletuksia ihmisen ja ympäröivän maailman suhteista (Fox & Alldred, 2019). Ymmärrän posthumanismin taiteen ja taidekasvatuksen tutkimuksen kentällä pitkään vallinneen sosiaalis-humanistisen paradigman rinnalle nousevaksi paradigmaksi, joka siirtää huomion ihmiskeskeisyydestä ihmislajin ulkopuolelta tapahtuvaksi tarkasteluksi ja samalla haastaa myös taiteen menetelmiä (ks. Demos, 2016).

Arktisen taiteen määrittely liittyy läheisesti keskusteluun kestävästä kehityksestä. Arktisella alueella kestävä kehitys on poliittisesti ongelmallinen, etenkin arktisen alueen kulttuuri- ja aluepolitiikassa (Huhmarniemi & Jokela, 2020a). Arktisen alueen tutkimuksessa niin kestävä kehitys kuin arktinen kestävyyskin määritellään monin eri tavoin ja tarkoitukseen (Fondahl & Wilson, 2017; Gad ym., 2019; Tennberg ym., 2019). Tällöin keskustelu liittyy usein luonnonvaroihin sekä ekologisiin ja taloudellisiin ulottuvuuksiin, joskus sosiaalisiin kysymyksiin, kulttuurin jäädessä vähemmälle huomiolle. Huhmarniemi ja Jokela (2020a) pai-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

nottavat, että kulttuurinen kestävyys on tärkeä arktisen alueen kestävyiden neljäs ulottuvuus – ei vain alkuperäiskulttuureiden traditioiden näkökulmasta. Soini ja Birkeland (2014) ovat tutkineet kulttuurisen kestävä kehityksen määritelmiä ja heidän mukaan kulttuurista kestävyttä tulee ajatella, joko itsenäisenä kestävä kehityksenä tai osana ekologista, sosiaalista ja taloudellista lähestymistapaa. Tässä artikkelissa painottuu Soinin ja Birkelandin (2014) kategorisoinnista kulttuurisen kestävyiden näkökulmista paikkaperustaisuutta painottava linja, jolloin jokaisessa taidetoiminnan kohteena olevassa paikassa on arvioitava omat tarpeensa, oikeudet ja vastuut kestävämmän elämän kannalta (Härkönen ym., 2018; Härkönen, 2021).

Paradigman muutos kohti posthumanismia ja ajankohtaistuneet kysymykset kulttuurisesta kestävästä kehityksestä ovat johtaneet myös arvioimaan uudelleen sitä, kuinka nykytaidetta tulisi opettaa kouluissa ja yliopistoissa suhteessa arktisen ja pohjoisen ekokulttuureihin. Monet tutkijat ovat nähneet, että pohjoisessa paikallisella ja perinteisellä tiedolla (Helander-Renvall & Markkula, 2017; Valkonen & Valkonen, 2018) ja erityisesti alkuperäiskansojen tietojärjestelmällä (Indegenous Knowledge System) (Virtanen & Seurujärvi-Kari, 2019) on paljon annettavaa kestäväälle kehitykselle.

Arktisen yliopiston ASAD verkoston piirissä on käytetty pohjoisen tietämisen käsitettä (Northern Knowledge) kuvaamaan alueen ekokulttuuriin perustuvaa ymmärrystä ja tietoa, joka koostuu yhteisistä perinteistä, sosiaalisista järjestelmistä ja luonnon tarjoumien kestävästä käytöstä (Jokela, 2018; Huhmarniemi & Jokela, 2020a,b). Tällöin tarkastellaan miten kulttuuriperintö (Fairclough, 2009; Fairclough ym., 2014; Smith, 2006) tai vaikkapa maisemasuhde (Ingold, 1993) ilmenevät ja miten ymmärrys ilmentymistä voi kestävämmillä tavoilla edistää pohjoisen maaseudun ja haja-asutusalueen kehittämistä (Jokela ym., 2022; Vodden ym., 2015). Pohjoinen tietäminen ei takaa lähtökohtaisesti luonnon tarjoumien kestävä käyttöä, vaan se muodostaa lähtökohdan jatkuvalla oppimiselle kohti kestävä tulosta. Huhmarniemen ja Jokelan (2020a,b) mukaan pohjoinen tieto sisältää muun muassa materiaaliseen ja henkiseen kult-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

tuuriin liittyvän hiljaisen tiedon. Taiteessa ja käsitöissä tämä ilmenee usein visuaalisena kielenä sekä tarinoina, jota voidaan jakaa uudelle sukupolvelle, mutta myös alueen uusille asukkaille. Pohjoinen tietojärjestelmä eroaa alkuperäiskansojen tiedosta, koska paikallinen tieto, joka on integroitu ekokulttuuriin ja eläviin perinteisiin, on myös muiden alueen asukkaiden luomaa, ylläpitämää ja välittämää. Pohjoisen tietämisen käsitteessä alueen yhteisöjen tavat tuottaa tietoa integroituvat nykyisiin tieteen ja taiteen pyrkimyksiin kohti kansatietämisen tapojen kehittämistä.

Tässä artikkelissa muut keskeiset teoreettiset käsitteet, joita käytän avaamaan arktisen taiteen agendaa toteuttavaa taideinterventiotani, ovat dekolonisaatio (Smith, 1999; Demos, 2016), revitalisaatio (Auclair & Fairclough, 2015) sekä resilienssi (Pretty, 2011). Avaan näitä tarkemmin artikkelini diskussio-osassa.

Kontekstina Art Äkäslompolo ja Hannukainen rautakaivoksen suunnitelmat

Yhteisötaiteellinen ympäristötaideteos *Kuerin matka* toteutettiin Kolarin kunnan Äkäslompolon kylässä kesällä 2018 yhteistyössä Art Äkäslompolo taidetapahtuman kanssa (Huhmar-niemi, 2021). Tapahtumassa luodut taideteokset ovat kukin omalla tavallaan osa sosiaalisesti ja ympäristöllisesti sitoutunutta nykytaidetta, joissa paikallisten toiveiden mukaisesti tarkasteltiin kriittisesti suunniteltua Hannukaisen rautamalmikaivosta kylän ja Pallas-Yllästunturin kansallispuiston läheisyydessä. Taiteilijoiden vetämä yhteisötaidetapahtuma järjestettiin ensimmäisen kerran kesällä 2017. Vuonna 2018 tapahtuman emäntänä toimi kahvilayrittäjä ja nukketaitelija Lea Kaulanen ja taiteilijat loivat yhdessä kyläläisten kanssa ympäristötaidetta ja installaatioita hänen omistamalleen kauniille mäntykankaalle. Tapahtuma perustuu yhteisölliseen ja sosiaalisesti sitoutuneeseen julkisen taiteen (Lacy, 1995, 2008) sekä yhteisötaidekasvatuksen paikkaperusteisiin strategioihin (Jokela, 2013; Hiltunen, 2010). Omalla teoksellani halusin tarjota kyläläi-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

sille tilan ja paikan keskustella ja tuoda esille näkemyksiään ja huoliaan kaivossuunnitelmiin liittyen.

Hannukaisen kaivoshanke ei ole puheenaihe vain Äkäslompolossa, eikä Hannukainen liioin ainoa puheenaiheena oleva kaivoshanke pohjoisessa. Kaivoksilla on monia kytkeytymisiä paikallisten elämään ja ajankohtaiseen aiheeseen monia näkökulmia (Mononen & Suopajärvi, 2016). Similä ja Jokinen (2018) toteavat kaivosten vastustusten olevan tyypillistä matkailupaikkakunnilla, sillä kaivoksen avaaminen muuttaisi maisemaa, joka on elinehto matkailulle. Hannukaisen kaivoksen ja Kolarin osalta Jokinen (2018) painottaa, että kunta on voimakkaasti jakautunut; kaivosta vastustetaan siellä, missä matkailun työpaikat ovat ja missä asukasluku on nousussa. Kaivoksella on kannattajia kirkonkylässä ja etäämmällä, missä matkailun merkitys on vähäinen ja väestökehitys negatiivinen.

Vaikka asukkaiden huoli on paljolti matkailuelinkeinon taloudellisessa tulevaisuudessa, on aktiivisten kaivoksen vastustajien piirissä huomion kohteena ollut kaivostoiminnan vaikutus erityisesti Suomen ja Ruotsin yhteisiin vesialueisiin (Pro Ylläs, 2021). Juuri Pro-Ylläs nostaa kaivoskysymyksen Kolarin ja jopa valtakunnan rajoja suuremmaksi. Hannukaisen kaivoksen jätevedet suunnitellaan laskettavaksi 10 kilometriä pitkää putkea pitkin luonnoltaan herkkään ja ainutlaatuisen Tornion-Muonionjokeen. Pro Ylläksen (2021) mukaa purkuveden laatu on sen metallipitoisuuksien vuoksi kalojen surma ja Hannukainen Mining Oy ei ole selvittänyt kantaattien vaikutusta jokeen.

Pro Ylläksen mukaan Tornio-Muonionjokeen kutemaan nousevat luonnonlohettuottavat noin puolet koko Itämeren alueen lohisaaliista ja sitä kalastavat kaikki Itämeren lohienkalastukseen osallistuvat valtiot. Lohi ei kuitenkaan ole huomion keskiössä, vaan suunniteltu kaivos on Pro Ylläksen mukaan erityinen uhka Tornion-Muonionjoen äärimmäisen uhanalaiselle meritaimenelle. Äkäslompolon läpi virtaava Äkäsjoki on meritaimenen keskeisin lisääntymisalue. Äkäsjoki ja sen sivujoki Kuerjoki tuottavat 20–35 prosenttia kaikista Tornion-Muonionjoen vesis-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

töalueen meritaimenista. Hannukaisen kaivos sijaitsee Äkäsjoen ja Kuerjoen välittömässä läheisyydessä eikä meritaimen tule kestäämään talvisen elinympäristön tilan huonontamista. Kaivoksen myötä pohjavesi alenee ja sen pelätään lopettavan jokien talvisen virtauksen. Tällöin syyskutuisen meritaimenen talveksi joenpohjaan jäänyt kutu tuhoutuu sen kehittymistä edellyttävän jokiluonnon kadotessa. On ymmärrettävää, että monet, niin paikalliset kuin asiasta huolta kantavat ei-paikkakuntalaiset, samaistuvat kaivoksen uhkaan juuri meritaimenen kautta.

Kuva 1, 2. Vuoroin suvantoina, nivoina, koskina ja kallioiden välistä syöksyvinä linkkoina virtaavat Äkäsjoki ja Kuerjoki ovat meritaimenen tärkeitä kutujokia. Kuvat: Timo Jokela, 2018.

Metodologiana taideperustainen toimintatutkimus

Metodologisesti *Kuerin matka* -projekti on luonteeltaan taideperustainen toimintatutkimus, jonka menetelmiä on kehitetty Lapin yliopistossa vastaamaan kuvataidekasvatukseen, yhteisöllisen taidekasvatukseen ja soveltavan taiteen tiedonintresseihin (Hiltunen, 2010; Jokela, 2013, 2018, 2019; Jokela ym., 2019; Jokela & Huhmarniemi, 2018, 2020). Taideperustainen toimintatutkimus on enemmän tutkimusstrategia kuin yksittäinen tutkimusmetodi. Menetelmä pyrkii kehittämään taiteilija-opettaja-tutkijan ja taiteilija-tutkijan ammatillisia työskentelytapoja. Sillä on yhteisiä piirteitä kansainvälisen taiteellisen tutkimuksen, taideperustaisen tutkimuksen ja toimintatutkimuksen kanssa. Kaikissa näissä tutkimusmenetelmissä käytäntö ja tutkimus on sa-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

manaikaista ja tutkimusaiheet koskettavat taiteen ohella muita akateemisia aloja, kuten yhteiskuntatieteitä ja kasvatustiedettä tai esimerkiksi aluekehitystyötä.

Taideperustaisen toimintatutkimuksen strategialla tähdätään tutkimukseen, joka tuottaa käytännön muutosta sekä pätevää ja perusteltua tietoa, ymmärrystä ja uutta osaamista, jota kyseisen muutoksen edistäminen edellyttää. Taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen työtapoja on sovellettu toteutetuissa tutkimuksissa muun muassa aluekehityksen ja hyvinvointityön menetelmiksi (Hiltunen, 2010). Kehittämistutkimukseen on sisällynyt paikkasidonnaisia ja yhteisöllisiä taideprojekteja, joihin on osallistunut muun muassa kylä-, koulu-, työ- ja yritys-elämän yhteisöjä. Kehittämistehtäviä on määritelty yhdessä yhteisöjen jäsenten kanssa. Tämä on yksi taideperustaisen toimintatutkimuksen lähtökohdista: yhteisön jäsenet ovat osallisia tutkimus- ja kehittämisprosessiin.

Jokela ja Huhmarniemi (2018, 2020) kuvaavat taideperustaisen toimintatutkimuksen syklisesti eteneväksi tutkimus- ja kehittämisprosessiksi. Sen ensimmäinen vaihe sisältää tutkittavaan ilmiöön perehtymistä, tavoitteiden ja tutkimustehtävien määrittelyä, tutkimuksen organisointia, toiminnan suunnittelua sekä teoreettista ja taiteellista taustatyötä. Toisessa vaiheessa edetään taiteelliseen työskentelyyn tai vastaaviin interventioihin. Kolmannessa vaiheessa ja useimpien käytännön toimintaa limittyen kerätään toiminnasta relevantti tutkimusaineisto. Neljännessä syklissä toiminnasta kerätty aineisto analysoidaan, tulokset käsitteellistetään ja kirkastetaan seuraavia kehittämistavoitteita ja täsmennetään jatkotoimenpiteitä saavutettujen tutkimustulosten avulla. Tämän artikkelin tutkimusaineisto on kerätty *Kuerin matka* -teoksen suunnittelu- ja toteutusvaiheiden aikana ja keskeisenä aineistona on ollut toteutuksesta ja sen ympärillä käydyistä keskusteluista tehdyt videotallenteet, jotka ovat olleet myös *Kuerin matka* -videoteoksen pohjana.

Teos rakentuu

Tultuani valituksi yhdeksi Art Äkäslompolo tapahtuman taiteilijaksi aloitin työni valitsemalla aiheen, jonka kautta kaivoskiistaa käsitteisin. Konfliktoituneen matkailun ja kaivosteollisuuden asemasta pyrin nostamaa teoksellani aluksi esiin paikallisten asukkaiden ekokulttuurisen elämismaailman. Aloitin työni käyttämällä taideperustaiselle toimintatutkimukselle, mutta myös visuaaliselle etnografialle, tyypillisiä tutkimusmenetelmiä (Jokela, 2018, 2019). Visuaalinen kartoitus ja kylän ilmeen, toimeentulon, perinteiden ja tarinoiden analysointi kiinnostivat paikallisia ja auttoivat ottamaan heidät mukaan tutkimukseen. Aloitin työni tapaamalla muutamia kylän historiasta perillä olevia henkilöitä. Vuorovaikutus oli erittäin luontevaa, koska olen kotoisin Äkäslompolon kaltaisesta pohjoisesta kylästä. Oma apunsa oli myös Yllästunturin luontokeskuksen *Meän elämää* -näyttelyllä, joka monikerroksellisesti kertoo kylän elämästä. Kylästä on koottu myös ansiokas kuvateos Kalervo Niskakosken ja Keijo Taskisen toimittama *Äkäslompolo. Seitsemän tunturin kylä ajan virrassa* (2012). Kirja toimi myös oppaana ja avaimena teemoihin, joista asukkaiden kanssa keskustelin teosta hahmottaessa ja yhteistyötä rakentaessa. Kartoituksen pohjalta valitsemassani aiheessa yhdistyi paikannimistö ja kaivoksen uhka vesistölle. Kylän kupeella kohoaa Kuertunturi, sen sivuitse virtaa Kuerjoki. Useimmille nimet eivät enää kerro tarinaansa. Kueri tai kujeri on saamenkielestä periytyvä meritaimenen jo kadonnut vanha paikallinen nimitys, joka nyt elää enää paikannimissä. Merestä nousevan kalan suuresta merkityksestä kertoo jo se, että se on antanut nimensä joen lisäksi kylän vieressä kohoavalle tunturillekin.

Kueri nousi keskusteluissa vesistöihin kohdistuvan uhkan ikoniksi, ehkä myös siksi, että aikanaan Kuerlinkan ”koppapyynnistä” oli käyty oikeusprosessi, jonka kalanpyytäjät olivat voittaneet. Halusin tehdä teoksestani eräänlaisen muistomerkin jokeen nousevalle kalalle, joka nyt oli voimakkaasti uhattuna. Pohjoisen kylmissä puhtaissa virtaavissa vesissä kutevat lohikalat ovat koko sirkumpolaarisella alueella uhattuina ei vain luonnonresurssien hyödyntämisen

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

Kuva 3. Teoksen luonnokset syntyvät paikan, visuaalisen aineiston ja paikallisten kanssa käyt-
tyjen keskustelujen pohjalta. Kuvat: Timo Jokela, 2018, kollaasi Emmi Kinnunen, 2021.

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

Kuva 4. Kuvakaappauksia *Kuerin matka* -videoteoksesta (2019), jonka käsikirjoitti Timo Jokela, kuvasi Mirja Hiltunen ja leikkasi Ahti Nykänen. Kuvakollaasi. Emmi Kinnunen, 2021.

vaan myös ilmastonmuutoksen vuoksi. Yhdistelin luonnoksissani Kuerin tarinan aiemmin tallentamiini siperialaisten shamaanihautojen konstruktioihin ja lintupylväisiin, jotka suomalais-ugrilaiset kansat tuntevat *sielunlintuna* (Lempiäinen, 2008). Kuerista tuli luonnoksissani ”sielukala”, joka puolestaan nousi paikallisten kanssa keskusteluissa joen luonnontilan ja nousukalakantojen hyvinvoinnin symboliksi.

Suunnittelin *Kuerin matka* -teoksen toteutuksen siten, että se muodosti myös paikallisille luontevan tilanteen tulla avuksi tai muuten vaan seisauttamaan työmaan äärelle. Valitsin teoksen toteutustavaksi puun ja perinteisen hirsirakentamistekniikan, jotta voisin aktivoida erityisesti

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

paikallisten miesten jutustelua tutun työn parissa. Mirja Hiltunen dokumentoi teoksen toteutuksen vaiheet ja sen lomassa syntyneet keskustelut. Puheet paikallisten kanssa kulkivat varovaisen ohjailun ja teemoittelun myötä kaivosuhkasta marjanpoimintaan, kaloista kunnallispolitiikkaa sekä omista kokemuksista koko alueen ekokulttuurin muutoksen pohdintaa. Tallennetut keskustelut muodostivat aineiston niin tälle artikkelille kuin *Kuerin matka* -videoteokselle. Lisäksi teos tarjosi puitteet tuoda kaivossuunnitelmaan liittyviä uhkia esille niistä useimmiten aivan tietämättömille kansallispuiston reitillä kulkeville matkailijoille.

Meritaimenen eli kuerin tarina ei päättynyt Ars Äkäslompolo tapahtuman loppuessa. Teos on paikallaan kansallispuistoon vievällä reitillä ja sen ovat nähneet tuhannet ihmiset. Videoteosta on ollut esillä useissa näyttelyissä myös kansainvälisillä foorumeilla. Ja mikä tärkeintä Hannukaisen rautakaivoksen suunnitelmiin kriittisesti suhtautuvat paikalliset tahot ovat innolla jatkaneet yhteistyötä Lapin yliopiston kanssa. Syksyllä 2021 Äkäsjoen sillankorvaan, kylän keskustaan, syntyi Lapin yliopiston taidetyöpajassa pajuveistos, kun kaivoshankkeen vastustajat kutsuivat opiskelijaryhmän Äkäslompoloon. Teoksen teema käsitteli joen vesibiologiaa ja pääroolissa oli jälleen kueri eli meritaimen.

Valmiin teoksen ympärillä

Kuerin matka -teos voidaan nähdä nykyaikaisena beuysilaisena sosiaalisena veistoksena, prosessina, jonka mukana olleet ihmiset toiminnallaan loivat. Syntyessään pohjoisen konfliktitilanteessa on teoksessa myös monia nykyaikaisen taiteen ja pohjoisen ekokulttuurin kohtaamisen tasoja, jotka ansaitsevat lähempää tarkastelua arktisen taiteena.

Kuerin matka -teoksen juuret löytyvät ympäristötaiteesta, itsenäisestä taidemuodosta, joka luotiin 1960- ja 1970-luvuilla, kun maa- ja performanssitaiteilijat alkoivat luoda taideteoksia gallerioiden ja taidemuseoiden ulkopuolella. Taiteentutkija Malcolm Andrews (1999) mukaan tällaiset ympäristötaideteokset edustavat ympäristön ja taiteilijan suhdetta. Taideteos ei ole vain

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

Kuva 5, 6, 7. Teos valmistuu pala kerrallaan katselijoiden kanssa jutustellen ja välillä moottorisahan ja kirveen kanssa työskennellen. Kuva: 5. Mirja Hiltunen, kuvat 6. ja 7. Santeri Happonen, 2018.

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

Kuva 8, 9. Art Äkäslompolo tapahtuman avajaisyleisö tarkastelemassa valmista teosta ja kuuntelemassa tekijän taustoitusta aiheeseen. Kuva 8. Mirja Hiltunen, 2018, kuva 9. Timo Jokela, 2018.

ulos sijoitettu taiteellinen esine; sen sijaan sen merkitys syntyy sen suhteesta ympäristöönsä. Lisäksi taideteos luo sijoitusympäristönsä luonteen – tässäkin tapauksessa teos luo paikan kulkureittien varrelle kansallispuiston kupeeseen, Äkäsjoen välittömään läheisyyteen, ja sitä voidaan pitää ympäristötaideteoksena.

Ympäristötaiteen olemuksen lisäksi teoksen toteutus noudatteli Lacyn (1995, 2008) kuvailemaa julkisen taiteen lähestymistapaa (new genre public art) ja Lippardin (1997) esittämiä paikkasidonnaisen yhteisötaiteen periaatteita. Näitä lähestymistapoja käyttäessään taiteilijat viittaavat taideteoksissaan tietyn yhteisön tai paikan sosiaalisiin haasteisiin ja ottavat paikalliset toimijat mukaan taiteellisiin prosesseihin. Näin tapahtui myös *Kuerin matka* -teoksen toteutuksessa. Tästä näkökulmasta teostani voidaan pitää yhteisötaiteena, johon paikalliset osallistuivat, mutta myös kansallispuiston kulkureitille sijoittuvana julkisen taiteen teoksena.

Kuerin matka -teoksessa oli keskeisenä ulottuvuutena alueen miehille tuttu puurakentaminen sekä moottorisahan ja kirveen käyttö. Sahasin ja veistin teokseni 2–3 päivää kestäväenä julkisena performanssina, johon osallistujat ja yleisö tuli kukin tavoillaan mukaan. Tässä tekemisen

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

ja keskustelun dialogissa meritaimen, kueri, muodosti beuysilaisen ”eläinkestelukumppanin”, vaikka kueri olikin mukana vain tarinoina ja muisteluksina. Käsityötaidon ja paikallisten kalatarinoiden yhdistäminen tarjosi hyvän lähtökohdan vuorovaikutuksen syntymiselle luontevalla tavalla. Huhmarniemen ja Jokela (2020a) mukaan arktisen taiteen keskeisenä tavoitteena on etsiä sopivia tapoja käsitellä sensitiivisesti ympäristö- ja sosiokulttuurisia kysymyksiä taiteen ja taiteen kasvatuksen metodologioiden avulla samalla edistäen kestävästä kehitystä ja tunnistuen pohjoisen ja arktisen alueen kulttuurinen monimuotoisuus. Huhmarniemen ja Jokelan (2020a, b) mukaan arktinen taide tarjoaakin vaihtoehtoisen tavan nähdä taide, muotoilu ja käsityöt toisiinsa tukevina ja integroituina sen sijaan, että taiteilija seuraisi dualistista länsimaista kulttuuria, jossa taide, muotoilu ja käsityö erotetaan omiin aloihinsa, niin käytännössä, kuin tutkimuksessa ja koulutuksessakin. *Kuerin matka* -teoksen suunnittelussa ja toteutuksessa kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyysajattelu oli läsnä: teos toteutui yhteistyössä paikallisten asukkaiden kanssa arvostamalla heidän taitojaan, tietämystään ja tarinoitaan. Tämä synnytti luottamusta ja avautumista keskustelulle myös konfliktin aiheuttaneesta kaivoshankkeesta ja sen uhkista.

Arktiseen taiteeseen kiinteästi liittyvä pohjoisen tietojärjestelmän käsite (Huhmarniemi & Jokela, 2020b) viittaa toisiinsa liittyvään ekologiseen ja kulttuuriseen tietoon, jota *Kuerin matka* -teoksen toteutuksessa sovellettiin taiteen luomisprosessiin. Pohjoinen tieto korostaa, että tietoa ei aina jaeta suullisesti, vaan ne voidaan välittää myös visuaalisten merkkien, symbolien, materiaalivalinnan ja rakennustekniikoiden avulla. Tällä visuaalisesti muotoillulla kielellä on kommunikatiivista merkitystä sekä yhteisössä että sen ulkopuolella. Käsityön kieli on pohjoisessa tärkeä perinteiden, uskomusten ja maailmankatsomusten jakamisessa (kts. esim. Minnakhmetova ym., 2019; Schilar & Keskitalo, 2018) ja paikallisten aineellinen kulttuuri voi kantaa myös henkistä ja jopa uskonnollista sisältöä (Helander-Renval, 2009). *Kuerin matka* -teoksen tarkoitus ei ollut vain välittää pohjoista tietoa vaan myös uudistaa sitä. Pohjoinen tieto nähtiin tässä yhteydessä performatiivisena prosessina, jossa sitä yhdistettiin nykytaiteeseen. Siksi

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

Kuerin matka teoksen kaltaiset prosessit voidaan nähdä myös Danielsin ym. (2015) sekä Jokelan (2018) kuvaamana paikkaperusteisena alueellisena kehittämissstrategian toteuttajana, jonka ytimessä oli tässä tapauksessa Äkäslompolon kylä.

Kuerin matka -teoksen yhteisöllisen toteutus ja esille arvostaen nostettu *pohjoinen tieto* voidaan ymmärtää myös pyrkimyksenä kohti dekolonisaatiota. Teoksen toteutus seuraili Smithin (1999) näkemystä dekolonisaatiosta prosessina, joka perää hallinnollisten toimien rinnalla myös kulttuurisen ja psykologisen kolonialismin purkamista. Dekolonisaatio on askel kohti itsemääräämisoikeutta mutta myös kohti yhteisöllistä hyvinvointia. Tämä tarkoittaa, että paikallisten on itse rakennettava kulttuurinsa perusteista tiedostaen alueensa mahdollinen kolonialistinen historia. *Kuerin matka* -teoksen yhteydessä nousi esille se, kuinka Äkäslompolon tunturikylän asukkaat ovat kokeneet, ja yhä kokevat, kolonisaatiota ei vain kaivosyhtiön taholta, vaan myös oman kuntansa sisällä. Kolarin kunta ja enemmistö kirkonkylän asukkaista suhtautuu myönteisesti kaivoshankkeeseen. Jokinen (2018) onkin todennut jännitteiden vallitsevan tunturikylien ja Kolarin kunnan sekä kirkonkylän välillä

Dekolonisaatio on tärkeä ulottuvuus alkuperäiskansojen kulttuuriaktiivisuuden yhteydessä (Smith, 1999). Sillä on oma roolinsa myös Lapissa vuosisatoja eläneiden ei-alkuperäiskulttuureiden parissa. Perustuen tehtyihin tutkimuksiin Huhmarniemi ja Jokela (2020a) ovatkin ehdottaneet, että vastaavia dekolonisaatioprosesseja kuin alkuperäiskulttuureiden parissa on tehty, tulisi tavoitella pohjoisessa myös muissa kuin alkuperäiskansojen yhteisöissä. Vaikka *Kuerin matka* -teoksessa on dekolonisaation piirteitä, on ehkä hedelmällisempää tarkastella sitä revitalisaation ilmentymänä.

Revitalisaatio on keskeinen pyrkimys palauttaa perinteiden arvostusta vallitsevassa muuttuneessa sosiokulttuurisessa tilanteessa. Auclair ja Fairclough (2015) ovat kuvanneet revitalisaatiota käytännöksi, joka uudistaa perinteitä, jotka ovat osa yhteisön sosiaalista rakennetta. Arktisessa taiteessa revitalisaatio ei tarkoita paluuta historialliseen kulttuuriin ja identiteettiin, joka

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

olisi aito, alkuperäinen tai sekoittumaton. Revitalisaatio perustuu aina historian tulkintaan, joka muuttuu historiallisen tiedon lähteiden sekä henkilökohtaisten ja yhteisöllisten käsitysten, arvostusten ja arvojen mukaan. Näin myös Äkäslompolon matkailun muokkaamassa kyläyhteisössä.

Katsaus Arktisen alueen nykyaikaiseen tuo esille merkityksellisen tavan ammentaa inspiraatiota menneisyydestä (Guttorm, 2015; Hansen, 2016; Igloliorte, 2019). Itse asiassa aikamme nykyaikainen ja kulttuuriset käytännöt, ollessaan koulutuksen tai kulttuuripalveluiden tuotteita, voivat ajan myötä muuttua käytänteiksi ja lopulta perinteiksi. Siksi revitalisaation käsite on mielenkiintoisella tavalla perinteiden ja innovaatioiden risteyksessä. Arktisessa taiteessa tämä tarkoittaa usein nykyaikaisten sekä perinteisten luontoa kunnioittavien työtapojen yhdistämistä taiteeseen (Huhmarniemi & Jokela, 2020a, b; Jokela ym., 2021). Revitalisaatio on myös keskeinen lähestymistapa kulttuurisen kestävyuden tavoittelussa; se on usein sukupolvien ja kulttuurien välistä. *Kuerin matka* -teoksessa tarkoituksena on välittää pohjoista tietojärjestelmää, ei vain uusille sukupolville ja vaan myös uusille yhteisön jäsenille ja kalastuksen perinne saanut uuden käyttötarkoituksen. Muistelemalla ei elvytetty itse kalastusta vaan lähestyttiin kylän ja kokonaisen alueen identiteetin vahvistamista. Revitalisaation voidaan ymmärtää oppimisprosessina, jonka keskiössä on kulttuurinen vuorovaikutus.

Konfliktoituneessa tilanteessa Äkäslompolon asukkaiden kulttuurisen identiteetin ja ekokulttuurin pohjaa ravistavat muutokset. Tosin kaivosalan ei ole ainut muutosvoima vaan sitäkin voimakkaampi lienee matkailu. Stephen (2018) näkee tämän haastavaksi tilanteeksi kaikkialla arktisella alueella. Suurien ympäristömuutoksen jälkeen asukkailta vaaditaan sietokykyä, sopeutumiskykyä ja resilienssiä, myös syntyviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin muutoksiin. Arvioitaessa *Kuerin matka* -teoksen prosessia voidaan helposti yhtyä ympäristö- ja yhteiskuntatutkimuksen Jules Prettyn (2011) näkemykseen, jonka mukaan yhteisöjen resilienssin lisääminen edellyttää kulttuurin ja koulutuksen yhteyksien uudelleen rakentamista paikallisiin ekokult-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

tuureihin.

Pretty (2011) onkin ehdottanut, että ajatteluumme tulisi uudistaa lisäämällä paikallisen ja perinteisen tiedon sisällyttämistä alueiden suunnitteluun. Myös maaseudun kehittämisen professori Arora-Jonsson (2016) on painottanut, että yhteisöjen ja alueiden ekokulttuurisen resilienssin edistämiseksi on tunnustettava paikallinen tieto. *Kuerin matka* -teoksessa taustana toimi edellä kuvattu pohjoinen tietojärjestelmä, jonka perustana on luonnon kanssa tietäminen samaan tapaan kuin ehdotetuissa uusmaterialistissa (Gamble & Hanan, 2019) ja posthumanistisista tutkimuskäytännöissä (Ulmer, 2017).

Lopuksi

Näkemykseni on, että taideperustaiset toimintatutkimushankkeet, kuten *Kuerin matka* -teoksen prosessi, ovat toimivia ja vaikuttavia paikkaperusteisen koulutuksen muotoja. Osallistava toiminta elvyttää haurastunutta paikallista ekokulttuuria vahvistaen alueellista identiteettiä. Paikkaperustainen taidekasvatus tukee kestävyyttä vahvistamalla ihmisten ja heidän elämänpiirien välisiä yhteyksiä ja kuten Dessein ja muut (2015) painottavat, käynnistämällä keskusteluja yhteisöjen tulevaisuuden toiveista.

Kun työskentelen taidekasvatuksen alalla Lapin yliopistossa, toteuttamani paikkasidonnaiset taideprojektit uudistavat jatkuvasti myös alan korkeakouluopetusta. Pohjoisessa tapahtuviin nopeisiin muutoksiin reagoiminen siirtää taiteilijan ja taidekasvattajan työn ydintä ja samalla yliopistollisen koulutuksen tavoitteita itseilmaisusta ja individualismista kohti yhteisöllisempää, dialogisempaa ja monialaisempaa lähestymistapaan. Nykytaidekasvatus pohjoisessa ei voi jättää alueen ekokulttuuria huomioimatta, eikä se liioin synny vain perinteestä, vaan alueen ekokulttuurin ja nykytaiteen osallistavien toimintamuotojen kohtaamisesta.

Näen että *Kuerin matka* kaltaisten teosprosessien avulla taiteilijat ja taideopettajat voivat auttaa yhteisöjä välittämään arktisen aineellisen ja henkisen kulttuurin perintöä uusille suku-

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

polville, myös pohjoisen alueen ulkopuolelle. Kulttuurinen vaikutusmahdollisuus ja vahva alueellinen identiteetti lisäävät ekokulttuurista selviytymiskykyä. Perinteiden säilyttäminen elävänä myös uusissa tilanteissa tukee yhteisöjä heidän oikeuksiensa puolustamisessa samalla lisäten myös joustavuutta kohdata mahdolliset nopeat muutokset.

Päätelmäni on, että Kuerin matka teoksen kaltaiset prosessit, jotka toimivat keinona elvyttää ja kohdentaa pohjoisten tietämisen tapoja, ovat tärkeitä myös taidekoulutuksen onnistumiselle arktisella alueella. Näen toiminnalla myös maailmanlaajuisen roolin globaalin posthumanistisen kestävyysajattelun tavoittelemassa luonnon ja ihmisten välisen yhteyden ja tasa-arvon edistämässä.

Lähteet

- Andrews, M. (1999). *Landscape and Western art*. Oxford University Press.
- Arora-Jonsson, S. (2016). Does resilience have a culture? Ecocultures and the politics of knowledge production. *Ecological Economics*, 121, 98–107.
- Auclair, E., & Fairclough, G. (2015). Living between past and future: An introduction to heritage and cultural sustainability. Teoksessa G. E. Auclair & G. Fairclough (toim.), *Theory and practice in heritage and sustainability: Between past and future* (s. 1–22). Routledge.
- Daniels, J., Baldacchino, G., & Vodden, R. (2015). Matters of place: The making of place and identity. Teoksessa K. Vodden, R. Gibson, & G. Baldacchino (toim.), *Place peripheral: Place-based development in rural, island, and remote regions* (s. 23–40). ISER Books.
- Demos, T. J. (2016). *Decolonizing nature: Contemporary art and the politics of ecology*. Sternberg Press.
- Dessein, J., Soini, K., Fairclough, G., & Horlings, L. (2015). *Culture in, for and as sustainable development. Conclusions from the cost action is1007 investigating cultural sustainability*. University of Jyväskylä.
- Fairclough, G. (2009). Place-making and place-shaping. Teoksessa D. Therond & A. Trigona (toim.), *Heritage and beyond* (s. 29–42). Council of Europe Publishing.
- Fairclough, G., Dragičević-Šešić, M., Rogač-Mijatović, L., Auclair, E., & Soini, K. (2014). The faro convention, a new paradigm for socially – and culturally – sustainable heritage action? *Culture*, 8, 9–20. <https://journals.cultcenter.net/index.php/culture/issue/view/10>
- Fondahl, G., & Wilson, G. N. (2017). *Northern sustainabilities: Understanding and addressing change in the circumpolar world*. Springers.

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS
YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

- Fox, N. J., & Alldred, P. (2019). New materialism. Teoksessa P. Atkinson, S. Delamont, A. Cernat, J. W. Sakshaug, & M. Williams (toim.), *Sage research methods foundations*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781526421036768465>
- Gablik, S. (1995). Connective aesthetics: Art after individualism. Teoksessa S. Lacy (toim.), *Mapping the terrain: New genre public art* (s. 74–87). Bay Press.
- Gad, U., Jacobsen, M., & Strandsbjerg, J. (2019). Introduction: Sustainability as a political concept in the Arctic. Teoksessa U. Gad & J. Strandsbjerg (toim.), *The politics of sustainability in the Arctic: Reconfiguring identity, space and time* (s. 1–18). Routledge.
- Gamble, C. N., & Hanan, J. N. (2019). What is new materialism. *Journal of the Theoretical Humanities*, 24(6), 111–134. <https://doi.org/10.1080/0969725X.2019.1684704>
- Guttorm, G. (2015). Contemporary duodji: A personal experience in understanding traditions. Teoksessa T. Jokela & G. Coutts (toim.), *Relate north: Art, heritage and identity* (s. 60–77). Lapland University Press.
- Gyorody, A. (2014). The medium and the message: Art and politics in the work of Josep Beuys. *The sixties*, 7(2), 117–137. <https://doi.org/10.1080/17541328.2015.1043800>
- Hansen, H. H. (2016). Constructing Sami national heritage: Encounters between tradition and modernity in Sami art. *Konsthistorisk tidskrift*, 85(3), 240–255. <https://doi.org/10.1080/00233609.2016.1207701>
- Helander-Renval, E. (2009). Animism, personhood and the nature of reality: Sami perspectives. *Polar Record.*, 46(1). <https://doi.org/10.1017/S0032247409990040>
- Helander-Renval, E., & Markkula, I. (2017). On transfer of sámi traditional knowledge: Scientification, traditionalization, secrecy, and equality. Teoksessa A. Xanthaki, S. Valkonen, S. L. Heinämäki, & P. Nuorgam (toim.), *Indigenous peoples' cultural heritage: Rights, debates, challenges* (s. 104–129). Brill.
- Hiltunen, M. (2010). Slow activism: Art in progress in the North. Teoksessa A. Linjakumpu & S. Wallenius-Korkalo (toim.), *Progress or perish: Northern perspectives on social change* (s. 119–138). Ashgate.
- Huhmarniemi, M. (2021). Art-based events for conflicted communities: Engaging and educating through art. *International Journal on Education through Art*, 17(2), 271–280. https://doi.org/10.1386/eta_00065_3
- Huhmarniemi, M., & Jokela, T. (2020a). Arctic arts with pride: Discourses on Arctic arts, culture and sustainability. *Sustainability*, 12(2), 604. <https://doi.org/10.3390/su12020604>
- Huhmarniemi, M., & Jokela, T. (2020b). Arctic art and material culture: Northern knowledge and cultural resilience in the northernmost Europe. Teoksessa L. Heininen, H. Exner-Pirot, & J. J. Barnes (toim.), *Arctic yearbook 2020: Climate change and the Arctic: Global origins, regional responsibilities?* Arctic Portal. <https://arcticyearbook.com/>
- Huhmarniemi, M., Jokela, T., & Hiltunen, M. (2021). Paradigm shifts in northern art, community and environment studies for art teacher education. *Social Sciences Humanities Open*, 4(1). <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2021.100181>
- Härkönen, E. (2021). *Seeking culturally sustainable art education in higher education: A northern perspective* (Väitöskirja, Lapin yliopisto). <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/>

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS
YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

64811

- Härkönen, E., Huhmarniemi, M., & Jokela, T. (2018). Crafting sustainability: Handcraft in contemporary art and cultural sustainability in the Finnish lapland. *Sustainability*, 10(6). <https://doi.org/10.3390/su10061907>
- Igloliorte, H. (2019). Hooked forever on primitive peoples: James Houston and the transformation of 'Eskimo Handicrafts' to Inuit art. Teoksessa E. Harney & R. Phillips (toim.), *Mapping modernisms: Art, indigeneity, colonialism* (s. 62–90). Duke University Press.
- Ingold, T. (1993). The temporality of the landscape. *World Archaeology*, 25(2), 152–174.
- Jickling, B., & Sterling, S. (2017). *Post-sustainability and environmental education*. Springer.
- Jokela, T. (2013). Engaged art in the north: Aims, methods, contexts. Teoksessa T. Jokela, G. Coutts, M. Huhmarniemi, & E. Härkönen (toim.), *Cool: Applied visual arts in the North* (s. 10–21). University of Lapland.
- Jokela, T. (2018). Culture sensitive participatory art as visual ethnography in the North. , 6(2), 89–112.
- Jokela, T. (2019). Arts-based action research in the North. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.522>
- Jokela, T., & Coutts, G. (2018). The North and the Arctic: A laboratory of art and design education for sustainability. Teoksessa T. Jokela & G. Coutts (toim.), *Relate North: Art and design education for sustainability* (s. 98–117). Lapland University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-928-5>
- Jokela, T., Coutts, G., Beer, R., Din, H., Usenyuk-Kravchuk, S., & Huhmarniemi, M. (2022). The potential of art and design to renewable economies. Teoksessa D. Natcher & T. Koi-vurova (toim.), *Renewable economies in the Arctic: A state of knowledge publication* (s. 62–80). Routledge.
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2018). Art-based action research in the development work of arts and art education. Teoksessa *The lure of Lapland: A handbook of arctic art and design* (s. 9–23). University of Lapland. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63653>
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020). Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, & J. Paasovaara (toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 39–70). Lapin yliopisto.
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2021). Stories transmitted through art for the revitalisation and decolonisation of the Arctic. Teoksessa R. Sørly, T. Ghaye, & B. Kårtveit (toim.), *Stories of change and sustainability in the arctic regions: The interdependence of local and global*. Routledge.
- Jokela, T., Huhmarniemi, M., Beer, R., & Soloviova, A. (2021). Mapping new genre Arctic art. Teoksessa L. Heininen & J. Exner-Pirot H. Barnes (toim.), *Arctic yearbook 2021: Defining and mapping sovereignties, policies and perceptions*. Arctic Portal. <https://arcticyearbook.com>
- Jokela, T., Huhmarniemi, M., & Hiltunen, M. (2019). Art-based action research: Participatory art education research for the North. Teoksessa A. Sinner, R. L. Irwin, & J. Adams (toim.), *Provoking the field: International perspectives on visual arts PhDs in education*

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS
YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

- (s. 45–56). Intellect.
- Jokinen, M. (2018). Kun kaivos jakaa paikkakunnan. Teoksessa T. Mononen, I. Björn, & R. Sairinen (toim.), *Kaivos koettuna* (s. 156–160). Lapland University Press.
- Jokinen, M. (2019). *Lapin ympäristökiistojen kulttuuriset tekijät* (Väitöskirja, Helsingin yliopisto). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-651-653-3> (Dissertationes Forestales)
- Lacy, S. (1995). Debated territory: Towards a critical language for public art. Teoksessa S. Lacy (toim.), *Mapping the terrain. new genre public art* (s. 171–185). Bay Press.
- Lacy, S. (2008). Time in place: New genre public art a decade later. Teoksessa C. Cameron & S. Willis (toim.), *The practice of public art* (s. 18–32). Routledge.
- Lempiäinen, P. (2008). *Pyhät ajat*. Kirjapaja.
- Lippard, L. (1997). *The lure of the local: Senses of place in a multicentered society*. New Press.
- Minnakhmetova, R., Usenyuk-Kravchuk, S., & Konkova, Y. (2019). A context-sensitive approach to the use of traditional ornament in contemporary design practice. *Synnyt/Origins*, 2019(1), 49–62. <https://wiki.aalto.fi/pages/viewpage.action?pageId=151504259>[Accessed 26th June]
- Niskakoski, K., & Taskinen, K. (2012). *Äläslompolo. seitsemän tunturin kylä ajan virrassa*. Kirjakaari.
- Pihkala, P. (2017). *Päin helvettiä? ympäristöahdistus ja toivo*. Kirjapaja.
- Pretty, J. (2011). Interdisciplinary progress in approaches to address social–ecological and ecocultural systems. *Environmental Conservation*, 38(2), 127–139. <https://doi.org/10.1017/S0376892910000937>
- Pro ylläs – ylläs ilman kaivoksia – lapin puhtaan luonnon puolesta*. (2021). proyllas.fi
- Schilar, H., & Keskitalo, E. C. H. (2018). Ethnic boundaries and boundary-making in handicrafts: Examples from northern Norway, Sweden and Finland. *Acta Borealia*, 35(1), 29–48. doi:10.1080/08003831.2018.1456073
- Searle, K., & Gow, K. (2010). Do concerns about climate change lead to distress? *International Journal of Climate Change Strategies and Management*(2), 362–379.
- Similä, J., & Jokinen, M. (2018). Governing conflicts between mining and tourism in the arctic. *Arctic Review on Law and Politics*(2), 148–173.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Smith, L. T. (1999). *Decolonizing methodologies: Research and indigenous peoples*. Zed Books.
- Soini, K., & Birkeland, I. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum*, 51(1), 213–223.
- Stephen, K. (2018). Societal impacts of a rapidly changing Arctic. *Current climate change reports*, 4(3), 223–237. doi:10.1007/s40641-018-0106-1
- Tennberg, M., Lempiäinen, H., & Pirnes, S. (2019). The resourceful North: Divergent imaginaries from the European Arctic. Teoksessa M. Tennberg, H. Lempiäinen, & S. Pirnes (toim.), *Resources, social and cultural sustainabilities in the Arctic* (s. 175–181). Routledge.
- Ulmer, J. (2017). Posthumanism as research methodology: Inquiry in the Anthropocene. *In-*

KUERIN MATKASSA: PAIKKAPERUSTAINEN TAIDETEOS
YMPÄRISTÖKONFLIKTISSA

- ternational Journal of Qualitative Studies in Education*, 30(9), 832–848. <https://doi.org/10.1080/09518398.2017.1336806>
- Valkonen, J., & Valkonen, S. (2018). On local knowledge. Teoksessa T. H. Eriksen, S. Valkonen, & J. Valkonen (toim.), *Knowing from the Indigenous north: Sámi approaches to history, politics and belonging* (s. 12–26). Routledge.
- Virtanen, P. K., & Seurujärvi-Kari, I. (2019). Introduction: Theorizing indigenous knowledge(s). *Dutkansearvvi Dieđalaš Áigečála*, 3(2), 1–19.
- Vodden, K., Gibson, R., & Baldacchino, G. (2015). *Place peripheral: Place-based development in rural, island, and remote regions*. ISER Books.
- Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino.